

Agnieszka Potyrańska

Życie w leśnej pustelni – wiersz Siergieja Gorodieckiego *Сестры*

Wierzenia ludowe Słowian uważane są za jeden z kodów kulturowych literatury rosyjskiej Srebrnego Wieku. To właśnie na przełomie XIX i XX wieku powstało mnóstwo wierszy nawiązujących do tradycji kulturowej naszych przodków¹:

Символизм вместил в свое художественное сознание огромное количество символов и мифов, отличающихся между собой по своему происхождению, по принадлежности к разным источникам, временам и культурам, от египетской и древнегреческой мифологии и средневековых мифов до русских национальных преданий, легенд и сказок².

Jak powiada Andriej Pczelincew, pogaństwo odegrało ogromną rolę społeczną i kulturotwórczą, wniosło znaczący wkład do historii, tradycji, kultury, języka i świadomości naszego narodu i państwa³. Siergiej Gorodiecki (5.01.1884–7.06.1967) to jeden z czołowych przedstawicieli modernizmu rosyjskiego. W swoich utworach autor odwołuje się do wierzeń ludowych, poddając poetyckiej transformacji tradycyjne wątki i symbole z nich zaczerpnięte.

Zbiór wierszy *Ярь* (1906) Gorodieckiego był niebywałym zjawiskiem w życiu literackim początku XX wieku. W liście do matki z dnia 21 grudnia 1906 roku Aleksander Błok nazwał *Ярь* „может быть, величайшей из современных книг”⁴. Zaś Wiaczesław Iwanow w swojej recenzji napisał:

Все, что вытекло в *Яри* из народной песни, лирической и лиро-эпической, подлинно и высоко поэтично... В его языке подлинная динамика народной речи... Он ничего не воспроизводит исторически точно или этнографически подлинно, но свободно творит так, как ему дано, ибо иначе он и не может⁵.

¹ А. Бесков, *Реминисценции восточнославянского язычества в современной российской культуре (статья первая)*, „Colloquium Heptaplomeres” 2015, № 2, с. 9.

² Л.А. Колобаева, *Русский символизм*, Москва 2000, с. 213.

³ А. Пчелинцев, *Пресса и религиозные конфликты*, [в:] *Прикладная конфликтология*, сост. М. Мельников, Москва 2006, с. 89.

⁴ *Письма Александра Блока к родным*, т. 1, сост. М.А. Бекетова, Ленинград 1927, с. 161.

⁵ „Критическое обозрение” 1907, вып. 2, с. 49. Цит. за: С. Городецкий, *Избранные произведения*, т. 1: *Стихотворения*, Москва 1987, с. 134, <https://www.rulit.me/books/izbrannye-proizvedeniya-tom-1-read-360431-134.html> [dostęp: 4.03.2020].

Nasza uwaga badawcza skupi się na wierszu *Сестры* (bez daty) pochodzącym z tegoż tomu. Utwór stanowi wypowiedź bohaterki lirycznej – jednej z trzech siostr. Zaznaczmy, że zarówno w planie zawartości, jak i w planie treści znaczącą rolę odgrywa liczba trzy: mowa jest o trzech siostrach, trzech żywiołach, trzech drzewach.

Cały analizowany wiersz liczy dwadzieścia siedem trzywersowych strof ($27 = 3 \times 3 \times 3$). Uzasadnione zatem jest odwołanie się do symboliki liczby trzy, która ma ogromne znaczenie w folklorze rosyjskim (np. w rosyjskich bajkach ludowych). Trzy to „synteza duchowa (...), narodziny, zenit, zachód; (...) wyraża dostateczność, rozwój jedności we własnym wnętrzu. (...) Liczbowe upojęcie nieba”⁶.

W wielu kulturach trójkę uważa się za liczbę nieba (Boga) (...), jest wyobrażeniem wszechogarniającej zasady jako liczba doskonała, synteza jedności i dwójki, dziecka i pary rodziców; reprezentuje naturę (narodziny, wzrost, rozkład); czas (przeszłość, teraźniejszość i przyszłość); światy (niebiański, ziemski, piekielny); życie fizyczne, umysłowe i duchowe; myśl, działanie i uczucie, młodość, dojrzewanie i starość⁷.

Również trzykrotnie powtarzany jest refren:

Но⁸ нить совершений текла,
Судьба неустанно пряла,
Грядущего таяла мгла⁹. (137)

Poeta podkreśla w ten sposób bieg czasu, a także nieuchronność losu i zbliżania się ludzi do wypełnienia swego przeznaczenia. Poprzez leksemy „nić” i „prząść” poeta nawiązuje do kosmogonicznego mitu „światowego płótna” oraz analogicznie do „nici życia”¹⁰, które plotą władcy losu, personifikowane w obrazie Ananke¹¹. Biorąc pod uwagę fakt, że Gorodiecki wiele czerpał z folkloru słowiańskiego możemy stwierdzić, że jest to odwołanie do bogini Mokosz, której imię odsyła do rdzenia *mokos, oznaczającego przędzenie¹².

Na wstępie naszych rozważań pozwolimy sobie wysunąć hipotezę, że siostry, opisywane w wierszu Gorodieckiego, są rusałkami. Założenie to postaramy się udowodnić w toku interpretacji. Zaznaczmy, że bohaterki posiadają tylko niektóre cechy przypisywane w tradycji kulturowej tym istotom, inne ich charakterystyki przeczą tradycyjnym wyobrażeniom o rusałkach. Dlatego też zasadnym wydaje się założenie, że poeta zaczerpnął tylko niektóre elementy z wierzeń ludowych, poddając je

⁶ Zob. hasło: *liczby*, [w:] J. Cirlot, *Słownik symboli*, przeł. I. Kania, Kraków 2012, s. 225.

⁷ Zob. hasło: *trzy*, [w:] W. Kopaliński, *Słownik symboli*, Warszawa 1991, s. 433.

⁸ Jednokrotnie inicjalnym słowem powtarzającego się refrenu jest „но”, a dwukrotnie „так”.

⁹ Wiersze Gorodieckiego cytujemy według wydania: С. Городецкий, *Избранные произведения...* (numer strony podajemy w nawiasie po cytacie).

¹⁰ Motyw ten wykorzystał Dmitrij Mierieżkowski w wierszu *Парки* (1892).

¹¹ А. Ханзен-Леве, *Русский символизм. Система поэтических мотивов. Ранний символизм*, Санкт-Петербург 1999, s. 107.

¹² Hasło: *мокошь*, [w:] *Мифы народов мира*, т. 2, ред. С.А. Токарев, Москва 1992, s. 169.

poetyckiej transformacji. Należy podkreślić, że autor analizowanego wiersza niemal nic nie mówi na temat wyglądu zewnętrznego bohaterki, skupiając się na ich działaniu oraz na opisie przestrzeni ich egzystencji.

Według Dmitrija Zielenina słowo *русалка* pochodzi od staroruskiej nazwy święta i zabaw przejętych z Zachodu wraz z upowszechnieniem chrześcijaństwa: *русалии* od łac. *rosalia* i gr. *ρουσάλια*¹³. Według Nowickowej, rusałki żyją w rzekach, jeziorach, studniach, w lesie, na łące¹⁴, ale miejscem ich przebywania jest także żytne pole, konopie, skrzyżowanie dróg, cmentarz, bagno¹⁵. Część swego życia rusałki spędzają na ziemi, część pod wodą. Mogą one przybierać różne rozmiary¹⁶. Częściowe odzwierciedlenie tych wierzeń odnajdujemy już w inicjalnych wersach wiersza Gorodieckiego, które stanowią autoprezentację bohaterki lirycznej. Przemawia ona w imieniu trzech siostr, które wychowały się w ciemnym lesie, nad jeziorem. Ich życie codzienne jest bez troskie:

Мы выросли в темных лесах,
Над озером в белых стенах,
В безбурных, лазурных мечтах. (136)

W dalszej części utworu (szósta strofa) autor powtarza treści wyrażone w strofie pierwszej, akcentując tym samym niezmienną otoczenia, w którym przyszło żyć bohaterkom oraz swego rodzaju zawieszenie w marzeniach sennych. Zabieg ten podkreśla monotonność ich codziennej egzystencji:

Росли мы в дремотных лесах,
Над озером в белых стенах,
В мечтаньях и сладостных снах. (137)

Trzeba zauważyć, że kobiety przebywają w leśnej pustelni: w ciemnym lesie, w budynku położonym nad jeziorem, będącym dla nich świątynią (tutaj: „в белых стенах”, w dalszej części wiersza miejsce to określane jest jako „скит” oraz „храм”). Gorodiecki podkreśla opozycję „światło – ciemność” („темные леса” – „белые стены”), będącą jedną z kluczowych opozycji w jego twórczości, a o której Aleksander Afanasjew pisze, że między bogami światła i ciemności trwa wieczna, nieskończona walka o panowanie nad światem¹⁷. Podkreślona zostaje zatem odmienną szyfru

¹³ Tamże.

¹⁴ Zob. hasło: *русалка*, [w:] *Русский демонологический словарь*, сост. Т.А. Новичкова, Санкт-Петербург 1995, s. 482–485.

¹⁵ Л.Н. Виноградова, *Народная демонология и мифо-ритуальная традиция славян*, Москва 2000, s. 152.

¹⁶ Ludmiła Winogradowa wyróżnia cztery podstawowe typy wyglądu rusałek: 1) „страшные, немолодые, уродливые”, 2) „красивые, молодые девушки”, 3) „полуженщина-полурыба”, 4) „нейтральный тип (в облике ребенка или женщины с распущенными волосами)”. Л.Н. Виноградова, *Народная демонология...*, s. 149.

¹⁷ А. Афанасьев, *Поэтические воззрения славян на природу: опыт сравнительного изучения славянских преданий и верований в связи с мифическими сказаниями других родственных народов*, т. II, Москва 1995, s. 102.

kolorystycznego przestrzeni egzystencji siostr (jako świata idyllicznego) oraz świata zewnętrznego (wrogiego).

Interesującą kwestią są narodziny bohaterek. Motyw narodzin rusałek jest znaczący w tradycji kulturowej. Ludmiła Winogradowa zauważa:

русалки – это души умерших людей (преимущественно детей, девушек, женщин) либо тех из них, кто покончил жизнь самоубийством. Чаще всего считается, что русалками становились умершие некрещеные дети¹⁸.

Co więcej, rusałki mogą być znane pod swoim prawdziwym imieniem, tj. imieniem, które nosiły przed śmiercią¹⁹. Czasami istoty te utożsamiane są z wiedźmami²⁰. Znane jest także przekonanie, że kobiety ukarane przez Boga za grzechy stały się rusałkami²¹. W wierszu Gorodieckiego bohaterki nie mają imion, są zatem niejako uniwersalnymi postaciami. O fakcie śmierci kobiet, a w konsekwencji narodzin rusałek pozwala sądzić czynność znana i powtarzana w wielu zwyczajach i obrzędach ludowych: sadzenie drzewa. Co ważne, drzewem tym jest sosna, uznawana za symbol nieśmiertelności i wykorzystywana podczas rytuałów pogrzebowych²². U Gorodieckiego czytamy:

Три лета отец приходил,
У стен три сосны посадил,
Родимую трижды любил. (136)

Ponadto nie bez znaczenia jest fakt, że rytuał ten odbywa się właśnie latem (*Три лета отец приходил*). Okres kalendarzowy pojawienia się rusałek na ziemi to „Семика, Троица и Русальная неделя (иногда период от Троицы до Купалы)”²³ (święto obchodzone w okolicy Zielonych Świątek na przełomie czerwca i lipca). Zgodnie ze znanymi nam źródłami, rusałki można spotkać w okresie wiosennym i letnim, gdy wszystko wokół zakwita. Jak powiedziano wcześniej, mężczyzna w wierszu Gorodieckiego sadi drzewa, można sądzić, że czyni to niejako w hołdzie swej wybrance i córkom. Takie przywiązanie do świata flory jest wyrazem przekonania o tym, że rośliny, a zwłaszcza drzewa, które nierzadko stanowią najbliższe otoczenie rusałek, łączą „ten” świat z „tamnym”, to właśnie w drzewa mogą wcielać się dusze zmarłych²⁴. Po przeżyciu przeznaczonego dla rusałek „ziemskiego” czasu

¹⁸ Zob. hasło: *русалка*, [в:] *Славянские древности. Этнолингвистический словарь*, т. 4, ред. Н.И. Толстой, Москва 2009, с. 496.

¹⁹ И.М. Снегирев, *Русские простонародные праздники и суеверные обряды*, вып. 4, Москва 1839, с. 11, 12.

²⁰ Zob. pr.: Д.К. Зеленин, *Избранные труды. Очерки русской мифологии. Умершие неестественной смертью и русалки*, Москва 1995, с. 208; П.В. Шейн, *Материалы для изучения быта и языка русского населения Северо-Западного края*, т. 3, Санкт-Петербург 1902, с. 319.

²¹ Д.К. Зеленин, *Избранные труды...*, с. 152.

²² В. Андреева, *Энциклопедия: Знаки, символы, эмблемы*, Москва 2004, с. 468.

²³ Л.Н. Виноградова, *Народная демонология...*, с. 152.

²⁴ Е. Левкиевская, *Мифы русского народа*, Москва 2000, с. 240.

odchodzą one „do siebie” (do innego świata, pod wodę, pod ziemię)²⁵; wychodzą tylko wiosną, aby rozkoszować się obudzoną do życia przyrodą²⁶. Echa tych wierzeń odnajdujemy u Gorodieckiego. Potwierdzeniem tego jest fakt, że pierwsza kobieta, będąca podmiotem lirycznym wiersza, urodziła się właśnie wiosną. Jednak można założyć, że owe narodziny rusałek poprzedzone zostały śmiercią realnie istniejących kobiet, które stały się rusałkami:

И первую я родилась,
Когда в небесах занялась
Весны голубой ипостась. (137)

Po upływie pewnego czasu (możemy się domyślać, że minął rok i nadeszła kolejna wiosna) w świątyni, symbolizującej tutaj miejsce zamieszkania bohaterki, rodzi się druga siostra:

Свершилось течение времен,
Весною был храм отворен,
Сестра закричала под звон. (137)

Z nadejściem trzeciej wiosny na świat przychodzi trzecia, ostatnia bohaterka, a wraz z jej narodzinami umiera matka:

И третья весна зацвела,
Когда наша мать умерла
И сестрам сестру принесла. (137)

Po zapoznaniu ze wszystkimi trzema siostrami w dalszej części wiersza podmiot liryczny opisuje ich działania. Znamienne, że bohaterki są aktywne tylko nocą. Jest to wierne odzwierciedlenie tradycyjnych wierzeń, o których pisze Konstantin Zielenin:

*Русалки – водяные красавицы; ночью при луне они выходят на берег озер, рек, ручьев, нагие, в венках из осоки и древесных ветвей; они садятся на траве, расчесывают косы или хороводы ведут*²⁷.

Rusałki nigdy nie widziały słońca, a nocą jedynym źródłem światła dla nich jest światło księżyca. Zapewne dlatego podmiot liryczny wiersza podkreśla podobieństwo młodszej siostry do wiosennej nocy:

И выросла младшая дочь.
Таилась как вешняя ночь.
О небо, ее не порочь! (137)

²⁵ Тамże.

²⁶ С.М. Соловьев, *Очерк нравов, обычаев и религии славян, преимущественно восточных, во времена языческие*, т. 1, Санкт-Петербург 1876, с. 36.

²⁷ Д.К. Зеленин, *Избранные труды...*, с. 162.

Co więcej, bohaterka lubi spędzać czas przy jeziorze i przyglądać się odbiciu gór w tafli wody. Podkreśla to pewną nierealność świata, w którym egzystują siostry, świata, który jest tylko odbiciem świata realnego:

Любила зеркальность озер,
На дне различал ее взор
Возлеты и пропасти гор. (137)

Gorodiecki rysuje przed nami iście romantyczny krajobraz, podkreślając odosobnienie przestrzeni, w której egzystują bohaterki: ciemny, uśpiony las, jezioro pośród gór, z niezmaconą taflą wody. Wokół jeziora gromadzą się rusałki. Nagle jedna z nich wsłuchując się w głos przyrody usłyszała wezwanie z głębin. Zostaje tu odtworzona kosmogonia Gorodieckiego, który był przekonany o nierozzerwalności człowieka i przyrody. Widać wyraźną inspirację filozofią Henriego Bergsona i polemikę z poglądami Artura Schopenhauera, według którego świat flory i świat fauny jest daleki człowiekowi i jego świadomości²⁸. Gorodiecki zaś akcentuje ogromny wpływ przyrody na człowieka, nawołując niejako do zwrócenia się ku przeszłości:

И в час восхожденья луны
Услышала глас глубины,
Ступила в тайник старины. (137)

W kolejnej strofie odnajdujemy jedyny element wyglądu zewnętrznego bohaterki, jakim są jej włosy zaplecione w warkocz²⁹, który uderzeniem w tafnię jeziora zniszczył odbicie księżyca w wodzie. Należy nadmienić, że najmłodsza siostra związana jest z żywiołem wody, podczas gdy, jak zobaczymy dalej, druga siostra opisywana jest w kontekście żywiołu ognia. Bohaterka wskoczyła do jeziora, wydając przejmujący krzyk:

Коса заплеснула тростник,
И лунный рассыпался лик,
И вспыхнул ликующий крик. (137)

Nie wykluczona jest tutaj także druga interpretacja: rosyjskie słowo *коса* oznacza zarówno warkocz, jak i kosę śmierci. Wykorzystanie drugiego znaczenia w analizowanym wierszu również wydaje się prawdopodobne, tym bardziej, że w efekcie uderzenia zniszczeniu ulega oblicze księżyca i rozlega się przejmujący krzyk. Podkreślić należy, że księżyc – element przyrody – ulega tutaj antropomorfizacji poprzez nadanie mu twarzy (*лунный лик*). Ważne, że użyto właśnie słowa *лик*, a nie *лицо*, przez co księżyc ulega sakralizacji. Podkreślona zostaje tym samym demoniczność, nieustannie dążąca do unicestwienia sacrum.

²⁸ A. Schopenhauer, *Świat jako wola i przedstawienie*, przeł. J. Garewicz, t. 1–2, Warszawa 1995.

²⁹ W tradycyjnych wyobrażeniach włosy rusałek są koloru zielonego. U Gorodieckiego nie znajdujemy takiej informacji.

Również druga siostra aktywna jest nocą, kuszący jest dla niej blask ognia oraz nieokreślone nocne obrzędy. Warto odwołać się w tym miejscu do symboliki ognia, o którym Maria Cymborska-Leboda powiada:

огонь, в сокровенном смысле слова, – это пневма человека, его дух; пневма отличается горячностью. Огонь освобождает душу из эмпирического мира/плена, вознося вверх (к самому глубокому познанию трансцендентного), соединяя с божественным³⁰.

W wierszu Gorodieckiego czytamy:

Любила вторая сестра
Горенье, томленье костра,
Сияние звезд до утра.
(...)
Всенощные службы несла,
Со свечкой сияла-цвела
И смутного сердцем ждала. (138)

Należy zauważyć, że ogień przeczy „wodnej” naturze rusałek, a więc ma miejsce zmiana, a nawet naruszenie ich statusu ontologicznego.

Kolejnym nawiązaniem poety do tradycyjnych wyobrażeń ludowych jest motyw miłości rusałki i człowieka³¹. Zgodnie z wierzeniami ludowymi, rusałki kuszą mężczyzn³² i odczuwają niechęć do kobiet: „ни одна девушка не пойдет в лес без подруг из боязни злых русалок, которые не любят женщин и по-своему благоволят к мужчинам, приглашая их к игре”³³. W wierszu Gorodieckiego kobieta pragnie miłości, jej serce przepełnione jest oczekiwaniem na gorące uczucie. Pragnie ona sprowadzić do siebie ukochanego, dzierżąc w dłoni świecę, która ma ułatwić mu odnalezienie drogi w leśnej gęstwinie:

Ей грезился верный жених,
Нежнее беличек младых,
Алее колец огневых. (138)

³⁰ M. Цимборска-Лебода, *Между метафорой и метафизикой: о концептуализации личности в поэзии Вячеслава Иванова (душа-дух-сердце)*, [w:] Вячеслав Иванов. Исследования и материалы, вып. 2, ред. Н.Ю. Грякалова, А.Б. Шишкин, Санкт-Петербург 2016, с. 206. W innym artykule badaczka podkreśla: „огонь символизирует прозрение, духовную зрелость: возможность постижения высшей правды о человеческом призвании”, M. Cymborska-Leboda, *Прометей и Пандора, или мифопоэтическая антропология Вячеслава Иванова (на материале трагедии „Прометей”)*, [w:] *Мistrzowi i Przyjacielowi. Pamięci Profesora Zbigniewa Barańskiego*, red. A. Paszkiewicz, Wrocław 2010, s. 156.

³¹ Zob. hasło: *русалка*, [w:] *Славянские древности...*, с. 499.

³² Np. w wierszu W. Briusowa *Русалка* (1907), a także *Русалочка* (1905) i *Русалка* (1905) K. Balmonta.

³³ Zob. hasło: *русалка*, [w:] *Русский демонологический словарь...*, с. 481–482.

Badacze podkreślają, że rusałki dążą do nawiązania kontaktu ze światem ludzkim³⁴, jednak spotkanie z nimi jest niebezpieczne i niemal zawsze kończy się śmiercią człowieka³⁵. Według Winogradowej rusałki są przedstawicielkami siły nieczystej i mają szkodliwy wpływ na człowieka: straszą, prześladują ludzi, topią, męczą łąskotkami, niszczą zasiewy i zabijają bydło, uprowadzają dzieci³⁶. Jednak odnotowano i pozytywną działalność rusałek: chronią one kwitnące zboża. Owa ambiwalentność działań tych istot objaśnia się w taki sposób, że rusałki szkodzą osobom, które naruszają zakazy, obowiązujące w czasie Rusałczego tygodnia, a pomagają tym, którzy przestrzegają zasad obowiązujących w tym okresie³⁷.

W analizowanym wierszu Gorodieckiego do wyczekującej wieczorową porą kobiety przybywa, w oparach kadzideł, niematerialna postać. Co więcej, owa postać opisywana jest poprzez zaprzeczone porównanie jej do bezcielesnej siły anielskiej, wskazując, że jest czymś delikatniejszym i bardziej efemerycznym niż anioły. Jeśli wziąć pod uwagę obecny w wierszu kontekst ognia, można sądzić, że związek ten posiada cechy sakralne. Przeczy to ontologicznemu statusowi rusałki, która jest przeciwieństwem postacią demoniczną. Spotkanie kończy się zniknięciem pary małżeńskiej w ogniu:

И в дымном гореньи кадил,
Бесплотнее ангельских сил
Он к ней на вечерни сходил.

И вот – обрученье пришло:
Грозою молельню зажгло,
Со звоном огнем унесло. (138)

Zniknięcie to nosi metafizyczny charakter, gdyż związane jest z chrztem ognia, który w prawosławnej tradycji uważany jest za karę Bożą dla grzeszników za nieposłuszeństwo wobec Niego:

крещение огнем – это действие Божественного правосудия, карающего грешников за нераскаянность и противление Богу. Недаром Христос говорил об огне, который Он принес на эту Землю, дабы очистить ее от скверны греха³⁸.

Być może jest to swego rodzaju kara za związek człowieka z istotą nieczystą. Kolejna zaś strofa pozwala sądzić, że ujawnia się tutaj również oczyszczająca moc ognia³⁹:

³⁴ Там же, s. 480.

³⁵ Е. Левкиевская, *Мифы русского народа...*, с. 241.

³⁶ Л.Н. Виноградова, *Народная демонология...*, с. 156.

³⁷ Там же, s. 157.

³⁸ А. Гупало, *Крещение огнем*, <http://www.pravmir.ru/kreshhenie-ognem> [dostęp: 6.12.2017].

³⁹ Zob. hasło: *огонь*, [в:] *Мифы народов мира...*, с. 240. Warto zaznaczyć, że ogień posiada ambiwalentne znaczenie: istnieje ogień oczyszczający, ale i ogień demoniczny. Zob. np.:

Осталась покорная рать
Крещенье огнем воспрять,
Во древе усохшем сгорать. (138)

Ponadto zaakcentowany jest po raz kolejny nierozzerwalny związek z przyrodą: spalanie wraz z drzewem.

Podsumowaniem wiersza jest wypowiedź żeńskiego podmiotu lirycznego, który opisuje swoje życie po upływie wielu lat, z perspektywy staruszki, odliczającej kolejne lata swojej egzystencji. Znamienne, że patrzy ona na kopuły cerkwi, która niegdyś odbijała się w tafli jeziora:

Старухою в скит прихожу,
Года за годами нижу,
На маковки церкви гляжу. (138)

Krajobraz, który widzi kobieta, nie uległ zmianie: to samo pustkowie, te same puste ściany, przebywanie w których przynosi ukojenie:

Все то же безмолвие стен,
Все тот же целительный плен,
Далеких земных перемен. (138)

Podmiot liryczny błaga nieokreślonego adresata o zabranie jej do siebie. Kobieta metafizycznie odczuwa „wezwanie ognia”:

Приими меня!
Тихострунный, звонколирный,
Слышу звон огня. (138)

Przypomnijmy, że w tradycji kulturowej kobieta kojarzona jest z żywiołem życiodajnej wody (u Iwanowa, Florenskiego i in.). Inaczej jest u Gorodieckiego: kobieta łączy się tu z żywiołem ognia, co jest niewątpliwą innowacją poetycką, którą spotykamy u poety niejednokrotnie (por. wiersz *Осенний вихрь* i postać Smugliany⁴⁰).

Мне мил огонь, мне мил.
Нет сил к земле, нет сил.
Уплыл челнок, уплыл! (138)

Znamienne, że w wierszu *Сестры* mowa jest o trzech żywiołach: wodzie, którą ubóstwia młodsza siostra, ogniu, któremu oddaje się druga siostra i po upływie

E. Masłowska, *Ludowe stereotypy obcowania świata i zaświatów w języku i kulturze polskiej*, Warszawa 2012, s. 193–232.

⁴⁰ Piszę o tym w artykule pt. „Лик Смугляны – [...] Это вечный женский лик, / В ком сокрыт огонь вселенский” – motyw ognia w cyklu wierszy Siergieja Gorodieckiego *Осенний вихрь*, [w:] *Жувиоў. Мотив огня в литературе, культуре и sztuce*, red. K. Arciszewska, U. Patocka-Sigłowy, Gdańsk 2018, s. 277–290.

wielu lat starsza, oraz ziemi, która staje się miejscem przynoszącym cierpienie i odbierającym siły vitalne. Ponadto opisując pragnienie wzniesienia się⁴¹ duszy bohaterka nie nawiązuje do żywiołu powietrza, w sposób oczywisty związane z wzniesieniem się, a właśnie do wody:

Струись, душа, струись,
Катись, волна, катись
В ту высь, святую высь! (138)

Wynika z tego, że dla rusałki, postaci nierozzerwalnie związanej z żywiołem wody, to właśnie płynięcie, fale, tafla wodna i wszystko to, co wpisuje się w pole semantyczne konceptu „woda” jest dla niej wyzwalające i przy udziale żywiołu ognia – oczyszczające. Można więc sądzić, że demoniczna postać, jaką jest rusałka dąży do wyzwolenia się z mocy nieczystych przy udziale ognia.

Z przeprowadzonych interpretacji wynika, że tradycyjny motyw rusałki w poezji Gorodieckiego uległ modyfikacjom, został nacechowany autorską innowacją. Fantastyka ludowa, wyrażona obecnością rusałki, stała się poetyckim przetworzeniem inspirujących poetę wierzeń ludowych.

Literatura

Cirlot J., *Słownik symboli*, przeł. I. Kania, Kraków 2012.

Cymborska-Leboda M., *Прометей и Пандора, или мифопоэтическая антропология Вячеслава Иванова (на материале трагедии „Прометей”)*, [w:] *Mistrzowi i Przyjacielowi. Pamięci Profesora Zbigniewa Barańskiego*, red. A. Paszkiewicz, Wrocław 2010, s. 149–168.

Kopaliński W., *Słownik symboli*, Warszawa 1991.

Masłowska E., *Ludowe stereotypy obcowania świata i zaświatów w języku i kulturze polskiej*, Warszawa 2012.

Potyrańska A., „Лик Смугляны – [...] Это вечный женский лик, / В ком сокрыт огонь вселенский” – motyw ognia w cyklu wierszy Siergieja Gorodieckiego *Осенний вихрь*, [w:] *Животы. Мотивы огня в литературе, культуре и sztuce*, red. K. Arciszewska, U. Patocka-Siğłowy, Gdańsk 2018, s. 277–290.

Schopenhauer A., *Świat jako wola i przedstawienie*, przeł. J. Garewicz, t. 1–2, Warszawa 1995.

Андреева В., *Энциклопедия: Знаки, символы, эмблемы*, Москва 2004.

Афанасьев А., *Поэтические воззрения славян на природу: опыт сравнительного изучения славянских преданий и верований в связи с мифическими сказаниями других родственных народов*, т. II, Москва 1995.

Башляр Г., *Избранное. Поэтика пространства*, перевод с французского Н.В. Кислова, Г.В. Волкова, М.Ю. Михеев, Москва 2004.

Бесков А., *Реминисценции восточнославянского язычества в современной российской культуре (статья первая)*, „Colloquium Neptaplomeres” 2015, № 2, s. 7–19.

⁴¹ Pozytywną symbolikę wznoszenia się na przykładzie płomienia świecy bada Gaston Bachelard. Zob. Г. Башляр, *Избранное. Поэтика пространства*, перевод с французского Н.В. Кислова, Г.В. Волкова, М.Ю. Михеев, Москва 2004, s. 223.

- Виноградова Л.Н., *Народная демонология и мифо-ритуальная традиция славян*, Москва 2000.
- Городецкий С., *Избранные произведения*, т. 1: *Стихотворения*, Москва 1987.
- Гупало А., *Крещение огнем*, <http://www.pravmir.ru/kreshhenie-ognem> [dostęp: 6.12.2017].
- Зеленин Д.К., *Избранные труды. Очерки русской мифологии. Умершие неестественной смертью и русалки*, Москва 1995.
- Колобаева Л.А., *Русский символизм*, Москва 2000.
- Левкиевская Е., *Мифы русского народа*, Москва 2000.
- Мифы народов мира*, т. 2, ред. С.А. Токарев, Москва 1992.
- Русский демонологический словарь*, сост. Т.А. Новичкова, Санкт-Петербург 1995.
- Письма Александра Блока к родным*, сост. М.А. Бекетова, т. 1, Ленинград 1927.
- Пчелинцев А., *Пресса и религиозные конфликты*, [в:] *Прикладная конфликтология*, сост. М. Мельников, Москва 2006.
- Славянские древности. Этнолингвистический словарь*, ред. Н.И. Толстой, т. 4, Москва 2009.
- Снегирев И.М., *Русские простонародные праздники и суеверные обряды*, вып. 4, Москва 1839.
- Соловьев С.М., *Очерк нравов, обычаев и религии славян, преимущественно восточных, во времена языческие*, т. 1, Санкт-Петербург 1876.
- Ханзен-Леве А., *Русский символизм. Система поэтических мотивов. Ранний символизм*, Санкт-Петербург 1999.
- Цимборска-Лебода М., *Между метафорой и метафизикой: о концептуализации личности в поэзии Вячеслава Иванова (душа-дух-сердце)*, [в:] *Вячеслав Иванов. Исследования и материалы*, вып. 2, ред. Н.Ю. Грякалова, А.Б. Шишкин, Санкт-Петербург 2016, с. 197–214.
- Шейн П.В., *Материалы для изучения быта и языка русского населения Северо-Западного края*, т. 3, Санкт-Петербург 1902.

Жизнь в лесной обители – стихотворение Сергея Городецкого *Сестры* Резюме

Сергей Городецкий (5.01.1884–7.06.1967) – это один из основных представителей русского модернизма. В своих стихотворениях он ссылается на народные верования, подвергая их поэтической трансформации. Настоящая статья раскрывает образ лирических героинь стихотворения «Сестры» (из сборника «Ярь», 1906). Предпринимается попытка доказать, что женщины – это русалки. Поэтической инновацией считается связь водных существ со стихией огня. В ходе анализа и интерпретации дешифрации поддаются многие символы, способствующие выражению правды о существовании человека в мире: символика числа три, мотив прядения, символика луны, и горения.

Ключевые слова: модернизм, народные верования, русалка, поэтическая трансформация, стихии

**Life in forest hermitage –
Sergey Gorodetsky's poem *Сестры*
Abstract**

Sergey Gorodetsky (5.01.1884–7.06.1967) – is one of the main representatives of Russian Modernism. In his poems he refers to folk believes, subjecting them to poetic transformation. This paper unveils an image of lyrical characters of “Сестры” poem (from “Ярь”, 1906). The attempt is made to prove, that women – are undines. The relation of water creatures with fire element is considered to be a poetic innovation. In the process of analysis and interpretation many symbols are decoded, which allow to express the truth about human existence in the world: symbolism of number three, yarn spinning motive, symbolism of the moon and burning.

Key words: modernism, folk believes, undine, poetic transformation, fire, water, dwelling

Agnieszka Potyrańska, dr
ORCID: 0000-0003-2923-580X
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Instytut Germanistyki i Lingwistyki Stosowanej

Agnieszka Potyrańska, PhD
Maria Curie-Skłodowska University
Institute of German Studies and Applied Linguistics
e-mail: agnieszka.potyrska@poczta.umcs.lublin.pl
+48 792220419